

De flora en fauna van Kroondomein Het Loo

Rapportage monitoring 2020

SOOR
TEN
NL

De flora en fauna van Kroondomein Het Loo

Rapportage monitoring 2020

Tekst

Gerdien Bos-Groenendijk

Met input van

Gert Jan Blankena, Egbert de Boer, Jaap Bouwman, Wilke Bosch, Hans Coppens, Martijn Cornelissen, Veera Cornelissen, Hub Cuppen, Henk van den Ende, Gerhard Glas, Bert Hanekamp, Jeannette Hoek, Ruud Kaal, Ruud Knol, Peter de Koning, Ludo Luckerhoff, Frank Majoor, Koos Middelkamp, Jan Overbeek, Aise Peetoom, Gerard Plat, Yvonne Radstake, Vince Ronde, Elma Suurland, Alfons Vaessen, Ati Vijge, Hans Vink, Regina Vlijm, Nina de Vries, Wim Weenink, Eelke van Wijk & KNNV Epe-Heerde

Rapportnummer

VS2021.001

Projectnummer

P2020.003

Productie

De Vlinderstichting
Mennonietenweg 10
Postbus 506
6700 AM Wageningen
T 0317 46 73 46
E info@vlinderstichting.nl
www.vlinderstichting.nl

Opdrachtgever

Kroondomein Het Loo, Arthur Ebregt

Deze publicatie kan worden geciteerd als

Bos-Groenendijk, G.I. & vrijwilligers (2021). De flora en fauna van Kroondomein Het Loo, rapportage monitoring 2020. Rapport VS2021.001, De Vlinderstichting, Wageningen.

Maart 2021

Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigden/of openbaar gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande toestemming van De Vlinderstichting, noch mag het zonder een dergelijke toestemming gebruikt worden voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Inhoud

1. Inleiding.....	5
2. Zoogdieren	7
3. Vogels	9
4. Reptielen	12
5. Insecten.....	13
6. Planten	18
7. Paddenstoelen.....	19
8. Gebiedsinventarisatie Lage Veld	20
9. Aanbevelingen.....	22
10. Overzicht van rapportages	24
Bijlage 1: Ontwikkeling dassenpopulatie 1995 – 2020.....	25
Bijlage 2: Verslag vogelplot Gortelsche Berg.....	26

SAMENVATTING

Deze rapportage geeft een overzicht van de monitoring van de flora en fauna op Kroondomein Het Loo door vrijwilligers in 2020. Er hebben dit jaar zo'n 30 vrijwilligers geïnventariseerd op Kroondomein Het Loo. In de meeste gevallen gaat het om vaste routes of meetpunten, die jaarlijks worden geteld.

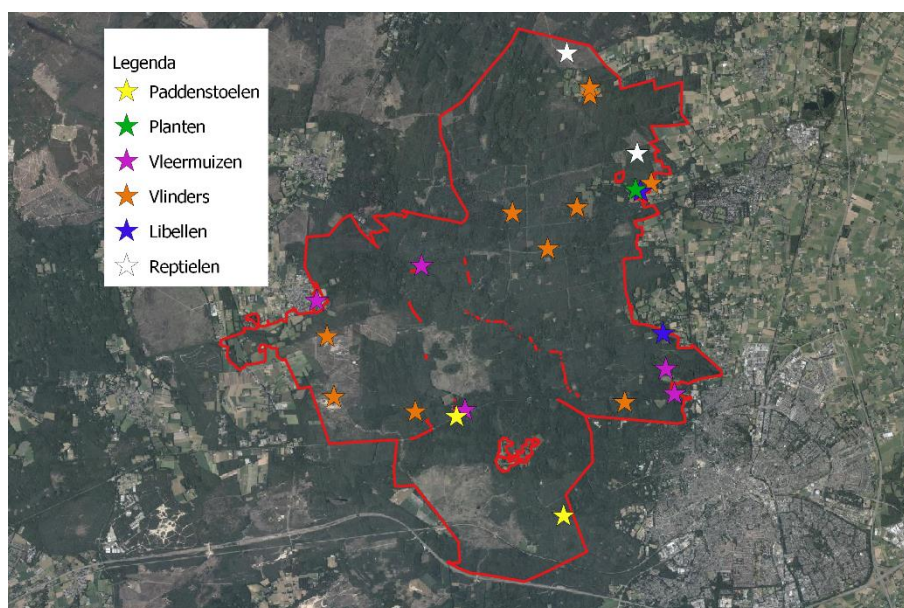
In dit rapport worden in de hoofdstukken 2 t/m 7 per soortgroep de resultaten beschreven. In hoofdstuk 8 wordt getoond welke waarnemingen zijn verzameld tijdens de gebiedskartering van het Lage Veld. In hoofdstuk 9 worden aanbevelingen gegeven voor het beheer die zijn afgeleid uit de resultaten en/of ontleend aan de veldobservaties van de waarnemers.

1. Inleiding

Deze rapportage geeft een overzicht van de monitoring van de flora en fauna op Kroondomein Het Loo door vrijwilligers in 2020. Het rapport geeft een zo compleet mogelijk beeld van de soorten die het afgelopen jaar zijn waargenomen en de personen en organisaties die daaraan hebben bijgedragen. Alle foto's in dit rapport zijn door de waarnemers van 2020 in Kroondomein Het Loo gemaakt.

Aanleiding

In 2014 heeft De Vlinderstichting namens SoortenNL de coördinatie van vrijwillige tellers voor Kroondomein Het Loo op zich genomen. Het doel hiervan is om de monitoring van verschillende soortgroepen op Kroondomein Het Loo vanuit een centraal punt te coördineren en beschikbaar te maken. Zo wordt het overzicht bewaard over hoe compleet de monitoring is en wordt ook de kwaliteit van de monitoring gewaarborgd.

Afbeelding 1: Jaarlijks getelde plots op Kroondomein Het Loo.

Betrokkenen in 2020

In 2020 hebben zo'n 30 vrijwilligers op Kroondomein Het Loo geïnventariseerd. In de meeste gevallen gaat het om vaste routes of meetpunten, die jaarlijks worden geteld (afbeelding 1). In tabel 1 wordt een overzicht gegeven van alle waarnemers die in 2020 betrokken waren bij de monitoring en waarvan de resultaten zijn opgenomen in deze rapportage.

Tabel 1: Overzicht van de monitoring op Kroondomein Het Loo in 2020.

Soortgroep	Beschrijving	Organisatie	Waarnemers
Zoogdieren	vleermuistellingen en dassenonderzoek	Vleermuiswerkgroep Gelderland	Gerhard Glas, Bert Hanekamp, Ruud Kaal & Hans Vink
Vogels	broedvogelmonitoring (BMP)	Sovon Vogelonderzoek Nederland	Martijn & Veera Cornelissen, Hans Coppens, Aise Peetoom, Regina Vlijm, Wim Weenink & Eelke van Wijk
Reptielen & amfibieën	reptieleninventarisatie	RAVON	Peter de Koning, Yvonne Radstake & Vince Ronde
Insecten	landelijk meetnet (NEM)	De Vlinderstichting	Wilke Bosch, Hans Coppens, Henk van den Ende, Jeannette Hoek, Ludo Luckhoff, Koos Middelkamp, Jan Overbeek, Gerard Plat, Elma Suurland & Nina de Vries
Vegetatie	soorteninventarisatie	KNNV, plantenwerkgroep afdeling Epe-Heerde	Egbert de Boer & plantenwerkgroep KNNV
Paddenstoelen	landelijk meetnet (NEM)	NMV & KNNV	Ruud Knol & Regina Vlijm
Diverse soortgroepen	soorteninventarisatie Lage Veld		Gert Jan Blankena, Hub Cuppen, Jeannette Hoek & Ati Vijge

Themadag

De jaarlijkse themadag heeft in 2020 helaas niet kunnen plaatsvinden vanwege de beperkende coronamaatregelen. Om die reden is de themadag voorlopig uitgesteld naar het voorjaar van 2021.

Leeswijzer

In de volgende hoofdstukken (hoofdstuk 2 - 7) worden per soortgroep de resultaten van de monitoring beschreven. Van verschillende onderzoeken zijn de resultaten in een eigen rapportage vastgelegd. Van deze rapportages wordt in dit document alleen een samenvatting gegeven en de titels zijn opgenomen in de literatuurlijst (hoofdstuk 10). In hoofdstuk 8 wordt getoond welke waarnemingen zijn verzameld tijdens de gebiedskartering van het Lage Veld. In hoofdstuk 9 worden aanbevelingen gegeven voor het beheer die zijn afgeleid uit de resultaten en/of ontleend aan de veldobservaties van de waarnemers.

Reeën in heidegebied Rollekoot bij Niersen (foto: Vince Ronde)

Dankwoord

Kroondomein Het Loo en SoortenNL willen iedereen die in 2020 heeft geïnventariseerd heel hartelijk danken voor de inspanning en betrokkenheid! We zijn onder de indruk van de toewijding die jullie als tellers vaak al zoveel jaren laten zien, zelfs als de gezondheid tegenwerkt of de soortenaantallen zienderogen teruglopen.

2. Zoogdieren

Zoals ieder jaar zijn in de winter van 2019/2020 weer vleermuistellingen verricht. De zometellingen die dit jaar ook op het programma stonden, konden helaas geen doorgang vinden vanwege de omstandigheden rondom corona. Wel werd er dit jaar een inventarisatie gedaan van dassenburchten op Kroondomein Het Loo.

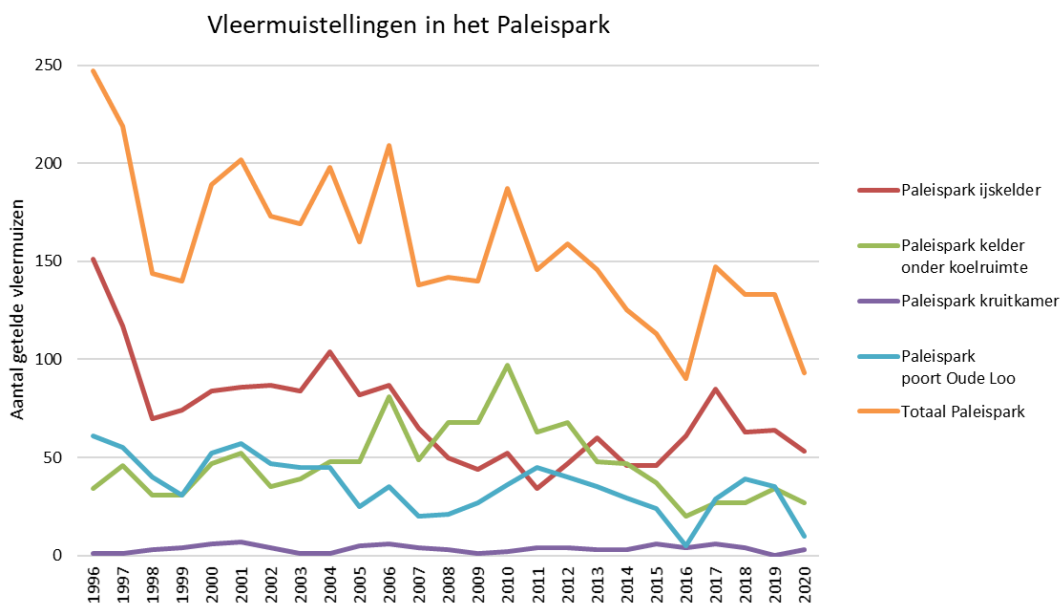
Vleermuizen

Vleermuiswerkgroep Gelderland telt elke winter de vleermuizen op diverse locaties op Kroondomein Het Loo (tabel 2). In de winter van 2019/2020 werden in totaal 230 vleermuizen geteld (Glas, 2020), verdeeld over een viertal soorten. De baardvleermuis, die vorig jaar voor het eerst werd gezien, werd nu niet meer aangetroffen. Vanwege hun positie konden 73 exemplaren niet op soort gedetermineerd worden.

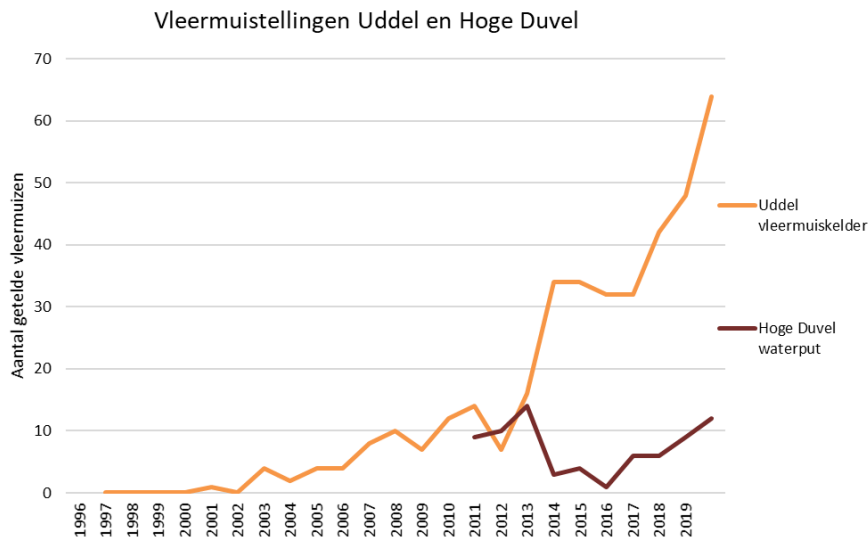
Tabel 2: De resultaten van de vleermuistellingen in de winter van 2019/2020.

	Paleispark ijskelder	Paleispark kelder onder koelruimte	Paleispark kruithamer	Paleispark poort Oude Loo	Uddel vleermuiskelder	Aardhuis waterput	Hoge Duvel waterput & dienstwoning	Totaal
franjestart	17	5			37			59
watervleermuis	29	22	1		18		11	81
dwergvleermuis spec.				10				10
gewone grootvleermuis					7			7
baardvleermuis spec.								
ongedetermineerd	7		2		2	61	1	73
Totaal aantal individuen	53	27	3	10	64	61	12	230

In het Paleispark (alle objecten samen) werden weer minder vleermuizen geteld dan vorig jaar. Na een kleine opleving in 2017 lijkt de daling zich nu weer door te zetten (afbeelding 2, oranje lijn). Dat in de poort van het Oude Loo zoveel minder dwergvleermuizen zijn gezien dan in andere jaren, zou met de vorstvrije winter te maken kunnen hebben. Mogelijk waren voor hen ook andere locaties voldoende geschikt qua klimaat. In de vleermuiskelder bij Uddel en bij de Hoge Duvel waren de aantallen opnieuw hoger (afbeelding 3).

Afbeelding 2: Vleermuistellingen in de verschillende objecten in het Paleispark.

Afbeelding 3: Vleermuistellingen in de vleermuiskelder bij Uddel en de waterput van Hoge Duvel.

De aantallen vleermuizen fluctueren per soort en per locatie van jaar tot jaar. Dit jaren waren er minder franjestaarten en meer watervleermuizen, met name in de ijskelder. In de winter van 2018/2019 lagen die verhoudingen juist andersom.

Dassen

In 2020 zijn alle uit het verleden en heden bekende dassenburchtlocaties bezocht en geïnspecteerd op dassenactiviteit (Vink 2020). Dit onderzoek heeft geresulteerd in de kaart in Bijlage 1, waarop in rode stippen de hoofdburchten staan die in de periode 1994-1996 nog bewoond waren maar nu verlaten, en in blauwe stippen de hoofdburchten die momenteel bewoond zijn. In 1996 werden er 32 bewoonde dassenburchten geteld, in 2020 nog maar 20. Omdat de das bekend staat als een traditionele burchtbewoner die zijn burcht alleen verlaat bij grote veranderingen in de omgeving en/of bij gebrek aan voedsel, kan worden aangenomen dat er sprake is van een forse afname. Dit geldt overigens niet voor de populatie in de Paleistuin, deze is vrij stabiel gebleven (8 versus 9 burchten in de onderzoeksperioden). De meeste hoofdburchten die op grotere afstand van agrarisch gebied liggen, zijn verlaten. Dassenactiviteit concentreert zich dus nu vooral aan de randen dichtbij cultuurgronden.

Mogelijke oorzaken voor de achteruitgang in de dassenstand zijn:

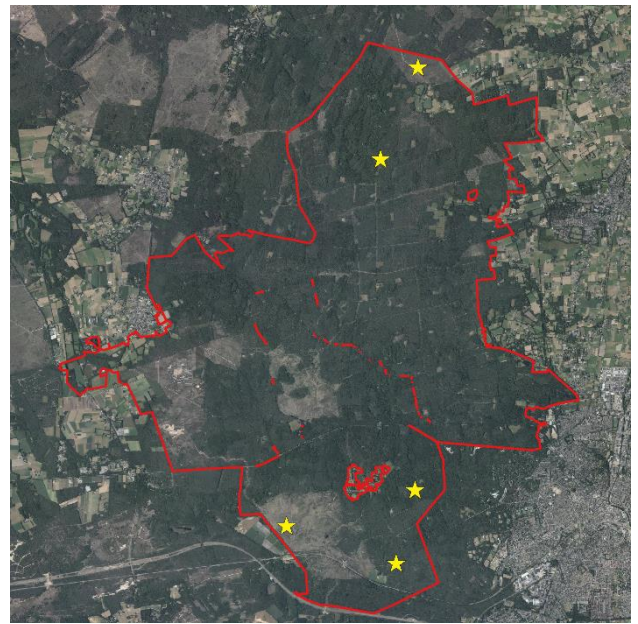
1. Door zwartwilddrasters onbereikbaar geworden kernvoedselgebieden.
2. Toename van de wroetactiviteit van wilde zwijnen bij dassenburchten.
3. Achteruitgang van de kwaliteit en kwantiteit van de kernvoedselgebieden (bemeste graslanden) en de bosbodems (verzuring).

3. Vogels

Op Kroondomein Het Loo worden broedvogels geïnventariseerd volgens de methode broedvogelmonitoring (BMP) van Sovon. Deze methodiek komt overeen met de methode die wordt voorgeschreven voor de SNL-monitoring. In de BMP-B (bijzondere soorten)-telling wordt een vijftal algemene SNL-soorten niet standaard geteld. Deze soorten (grote bonte specht, boomkruiper, bosrietzanger, grauwe vliegenvanger en kleine karekiet) zijn door de tellers op Kroondomein Het Loo wel meegenomen in de inventarisaties. Het doel van de monitoring is om over de jaren een zo groot mogelijk oppervlak te bezoeken, zodat een beeld wordt verkregen van welke vogelsoorten op Kroondomein Het Loo broeden. Daarom worden elk jaar andere plots gekozen.

Bijzondere soorten (BMP-B)

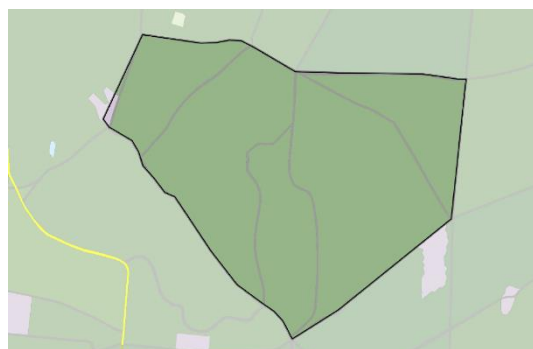
Er werden dit jaar door de vrijwilligers vijf vogelplots geteld met een totale oppervlakte van ruim 600 hectare (afbeelding 5). De plots lagen dit jaar vooral in het noordelijk en zuidelijk deel van Kroondomein Het Loo (afbeelding 4). De Wieselse Plas is slechts gedeeltelijk geteld door gezondheidsproblemen van de teller. De (incomplete) gegevens zijn daarom niet opgenomen in de tabel.

Afbeelding 4: De ligging van de vogelplots die in 2020 door vrijwilligers geteld zijn.

Afbeelding 5: De begrenzing van de vijf vogelplots. Boven van links naar rechts: Asselsche Bos (158 ha), Asselsche Heide zuidwest (156 ha). Midden van links naar rechts: Gortelsche Berg (110 ha), Ordeheg (113 ha). Onder: Vorenhul (73 ha).

In totaal werden 31 soorten broedvogels van de lijst waargenomen (tabel 3). Hiervan staan 29 soorten op de standaard BMP-B-lijst en twee soorten zijn daaraan toegevoegd omdat ze SNL-aandachtssoort zijn (deze soorten zijn in rood aangegeven). Daarnaast zijn de zanglijster (SNL-soort voor bepaald habitat (niet op Kroondomein Het Loo)) en de holenduif (bossoort die aanwezigheid van oud loofbos met hopen weergeeft) handmatig toegevoegd.

Tabel 3: Aantal territoria van bijzondere soorten in de plots van 2020 (in rood zijn SNL-soorten aangegeven die niet op de BMP-B-lijst staan. Deze zijn extra geteld).

Soort	Gortelsche Berg (plot 7110)	Asselse Heide zuidwest (plot 54777)	Vorenhul (plot 55100)	Ordeheg (plot 55112)	Asselse Bos (plot 55234)
appelvink			1		1
bonte vliegenvanger		1	1	2	1
boomklever			9	11	2
boomkruiper		3	9	3	9
boomleeuwerik	5	8	2		
boompieper	20	11	5		6
fluitier			3		
geelgors	3	6			1
gele kwikstaart		1			
gekraagde roodstaart		4	4		1
glanskop			3	1	
graspieper	4	24			
grauwe gans		3			
groene specht				1	1
grote bonte specht	3	2	15	17	6
grote lijster		2			1
holenduif			1	2	1
houtsnip		1			
kievit		1			
kleine bonte specht			2		1
kneu	1	1			
koekoek	2	2	1		
kuifmees	1	1	2		4
middelste bonte specht				1	
nachtzwaluw	5	3			
roodborsttapuit	8	20			
veldleeuwerik	13	31			
wintertaling		1			
zanglijster			3		
zwarte mees			3	4	5
zwarte specht	1		1	1	1
Aantal soorten	12	20	17	10	15

Impressies van de tellers

Ordeheg (Regina Vlijm)

De Ordeheg is een klein bosgebied met duidelijke vakken waarin per vak één boomsoort (beuk, conifeer, douglas) aanwezig is of de meerderheid vormt en percelen met gemengd bos met enkele open delen erin. Loofhout is in meerderheid aanwezig waar gewone en Noorse esdoorn her en der is aangeplant. Er liggen twee wildweides. Het is een geliefd wandelgebied voor inwoners van Hoog Soeren en voor mountainbikers en Nordic walkers. Een klein deel is niet toegankelijk voor publiek, alhoewel ik daar kort na zonsopkomst twee dames

tegenkwam die er al een fototrip op hadden zitten. Hierin staan veel douglassen en een gedeelte bevat veel beuken en gemengd loofbos met een van de wildweides. In het douglasgedeelte trof ik in de tweede ronde diverse zwarte mezen aan. Ondanks de ideale biotoop voor deze vogel heb ik ze daarna niet meer aangetroffen. De oorzaak ligt mijns inziens in de voortdurende houtkap die in dit perceel wordt gepleegd tijdens het broedseizoen tot en met mijn laatste ronde in mei. Ook in het openbare gedeelte waren mensen nog in mei bezig met zaagwerkzaamheden.

Een paartje zwarte specht spotte ik baltsend tijdens de eerste ronde en daarna roepend in een dicht gemengd perceel. Andere leuke soorten waren holenduif, sperwer en havik tijdens de jacht bij een van de weides, vuurgoudhaan en middelste bont specht. De grote bonte specht en boomklever zijn in de Ordeheg massaal aanwezig. Al met al een gebiedje dat zich kenmerkt door duidelijke vakverdeling, veel bezoekers en een laag soortenaantal vogels.

Vorenhul (Hans Coppens)

Mooi gevarieerd landschap, ontelbare paadjes in het landschap, ook in de "rustgebieden". Veel wild en veel vogels. Wat soorten betreft een normaal beeld, geen opvallende soorten die eruit springen. In mei ongelooflijk veel meikevers, nog nooit zoveel tegelijk gezien.

Gortelsche Berg (Elke van Wijk)

In Bijlage 2 is een verslag opgenomen van de vogeltellingen op de Gortelsche Berg. Dit bevat observaties van de teller en hierin wordt ook een vergelijking gemaakt met de tellingen in 2014 en 2015.

Vogelplot Gortelsche Berg (foto: Elke van Wijk)

4. Reptielen

Op de Gortelse Berg is ook dit jaar weer onderzoek gedaan naar adders en andere slangen. Vaste plots uit het Landelijk Meetnet Reptielen waren er lange tijd niet. In 2020 zijn echter twee plots die in het verleden zijn geteld, weer opgepakt: één plot op de Gortelse Berg en één bij de Rollekoot. In 2020 is in deze plots alleen nog maar een verkenningsronde gemaakt. De echte tellingen beginnen in 2021.

Dit jaar was het vijfde jaar in het adderonderzoek op Kroondomein Het Loo, uitgevoerd door leden van de Werkgroep Adderonderzoek Nederland (WAN, onderdeel van RAVON). Het onderzoek wordt uitgevoerd op heideterrein de Gortelse Berg en de doelen en onderzoeksmethode zijn beschreven in het onderzoeksrapport. Er zijn in 2020 acht veldbezoeken gebracht. Niet alleen adders, maar ook de andere slangen zijn meegenomen in het onderzoek. In 2020 werden gelukkig weer meer waarnemingen van adders gedaan dan in de voorgaande twee zeer droge jaren. In totaal werden negen verschillende individuen gevangen. Eén individu, een adult vrouwtje, werd twee keer waargenomen en dit exemplaar was ook uit 2016 en 2017 al bekend. Ze werd gevonden in de buurt van de eerder bekende locatie. Ook twee andere adders bleken terugvangsten uit eerdere jaren. In totaal zijn er nu 55 individuele adders geregistreerd. Er werden dit jaar acht gladde slangen waargenomen en geen ringslangen. Veel van de nieuwe adders en gladde slangen werden gevonden in het noordwesten van het gebied, op een plek die nog niet eerder bekend was. Mogelijk betreft het een nieuw ontdekt hibernaculum (winterverblijfplaats). Door de droogte zijn grote stukken heide doodgegaan, waardoor open plekken zijn ontstaan. Ook het stuk in het noordwesten van het gebied, waar bomen zijn gekapt, bestaat voornamelijk uit kale grond. Op deze kale plekken vinden reptielen geen beschutting. Het is te hopen dat zich hier snel weer pioniervegetatie gaat vestigen. Meer resultaten en informatie over de methode zijn te lezen in het onderzoeksrapport (Radstake & De Koning, 2020).

Zandhagedis in de Rollekoot (foto: Vince Ronde)

5. Insecten

Op Kroondomein Het Loo worden twee dagvlindersoorten van de Rode Lijst op vaste locaties gemonitord, namelijk bosparemoervlinder (ernstig bedreigd) en gentiaanblauwtje (bedreigd). Door elk jaar op een vaste plek volgens een vaste methode te tellen, wordt inzicht verkregen in het aantalsverloop van deze soorten. Daarnaast worden er verschillende algemene dagvlinder- en libellenroutes geteld.

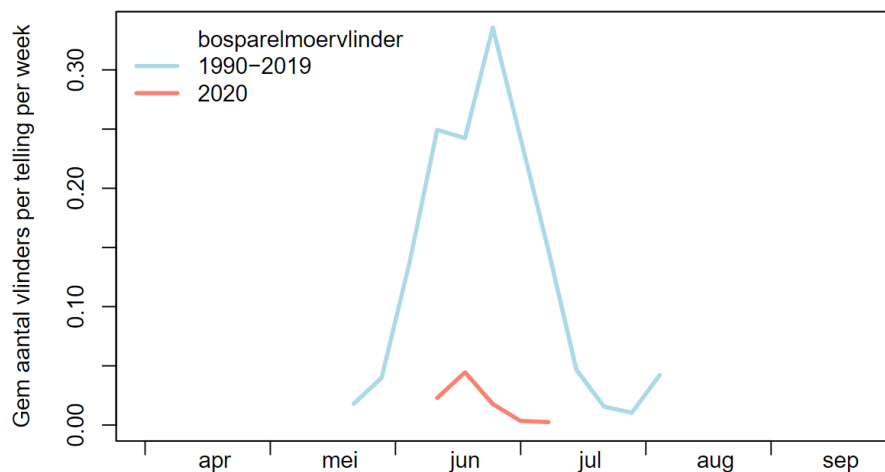
Bosparemoervlinder en gentiaanblauwtje

Op het terrein van Kroondomein Het Loo liggen twee routes (bosparemoervlinder) en twee plots (gentiaanblauwtje) uit het Landelijk Meetprogramma Vlinders (zie tabel 4). In de plots voor het gentiaanblauwtje worden eitjes geteld, langs de routes van de bosparemoervlinder gaat het om volwassen individuen.

Tabel 4: De resultaten van de vaste routes voor bosparemoervlinder en gentiaanblauwtje.

Nummer	Locatie	Geteld vanaf	Doelsoort	Aantal exemplaren in 2019	Aantal exemplaren in 2020
698	Elspeterweg	1999	bosparemoervlinder	6	0
1244	Cannenburgergat	2005	bosparemoervlinder	4	15
1380	Uddeler Buurtveld	2005	gentiaanblauwtje	72	0
2519	De Bieze	2018	gentiaanblauwtje	35	18

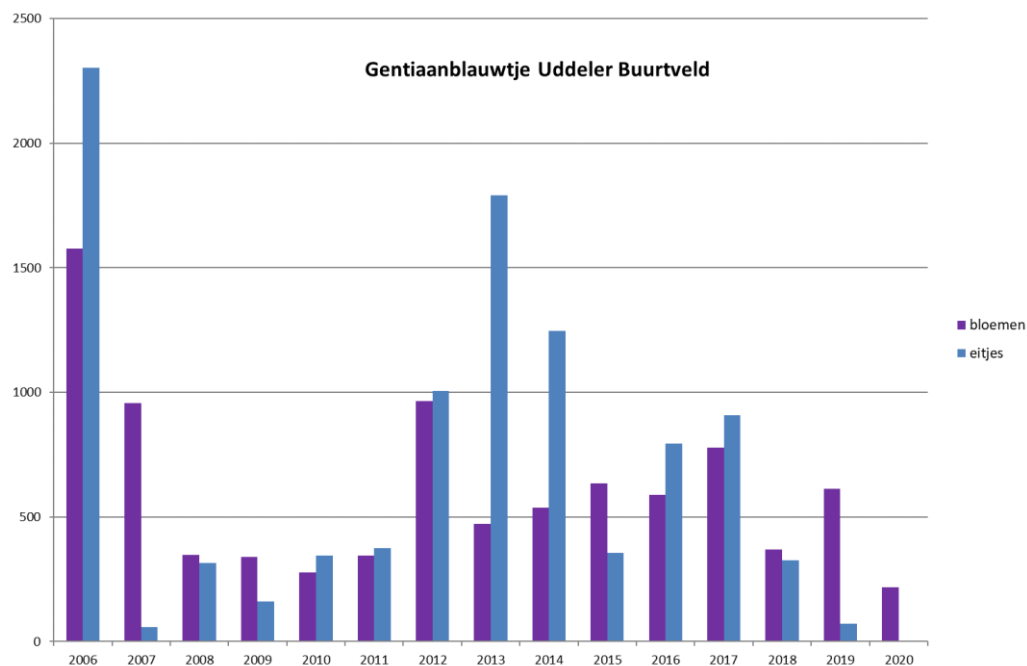
Ook in 2020 waren de aantallen van de bosparemoervlinder weer bedroevend laag, op route 698 werd zelfs geen enkel exemplaar gezien. Dit is nog steeds in overeenstemming met het landelijke beeld: 2020 was weer een slecht jaar voor de soort door de aanhoudende droogte (afbeelding 6).

Afbeelding 6: Vliegtijdgrafiek van de bosparemoervlinder in 2020 en het gemiddelde van de periode 1990-2019 (bron: Landelijk Meetprogramma Dagvlinders, NEM).

Op het Uddeler Buurtveld werd dit jaar geen enkel eitje gevonden van het gentiaanblauwtje en er werden ook geen vlinders aangetroffen. Wel werden er nog klokjesgentianen geteld in het plot, maar er waren er minder dan ooit (afbeelding 7). Over de jaren heen heeft de populatie gentiaanblauwtjes grote schommelingen laten zien, maar zo laag als nu was het nog nooit. Het was dan ook duidelijk dat het gebied flink te lijden had onder de droogte. Of de populatie helemaal verdwenen is, is op basis van één nultelling nog niet te zeggen, maar hoopvol is het vooruitzicht niet.

In de Bieze werden ook minder eitjes geteld dan vorig jaar, vergelijkbaar met het aantal uit 2018. In 2019 is uitgebreid onderzoek gedaan naar de kansen voor het gentiaanblauwtje op Kroondomein Het Loo. De resultaten en aanbevelingen worden beschreven in Wallis de Vries et al. (2019).

Afbeelding 7: Tellingen van het aantal eitjes van het gentiaanblauwtje en aantal bloemen van de klokjesgentiaan op het Uddeler Buurtveld.

Algemene vlinderroutes

Er zijn dit jaar elf algemene vlinderroutes geteld, waaronder vijf routes in de corridors en op de naastgelegen heide (tabel 5). Op alle routes samen werden in totaal 22 soorten gezien. Het bruin zandoogje is in de graslandpercelen de absolute nummer 1. Dit is ook de soort die landelijk altijd het meest talrijk is op de routes in het Meetprogramma Dagvlinders. Een mooi resultaat is dat in de graslandpercelen de graslandvlinders (gemarkeerd met een * in tabel 5) goed vertegenwoordigd zijn. Op de Javaheide is het groentje een talrijke soort.

Bruine vuurvinder op het Heemveldje in Gortel (foto: Wilke Bosch)

In de corridors en op de controlelocaties op de heide werden opvallend weinig vlinders gezien. Dit is deels te verklaren doordat er maar een beperkt aantal tellingen is gedaan. De resultaten zijn daarom niet geheel representatief. Wel mooi is dat het groentje en de heivlinder, typische heidesoorten, wederom in de corridors werden aangetroffen.

Tabel 5: De resultaten van de algemene vlinderroutes in 2020 (de graslandvlinders zijn gemarkeerd met een *).

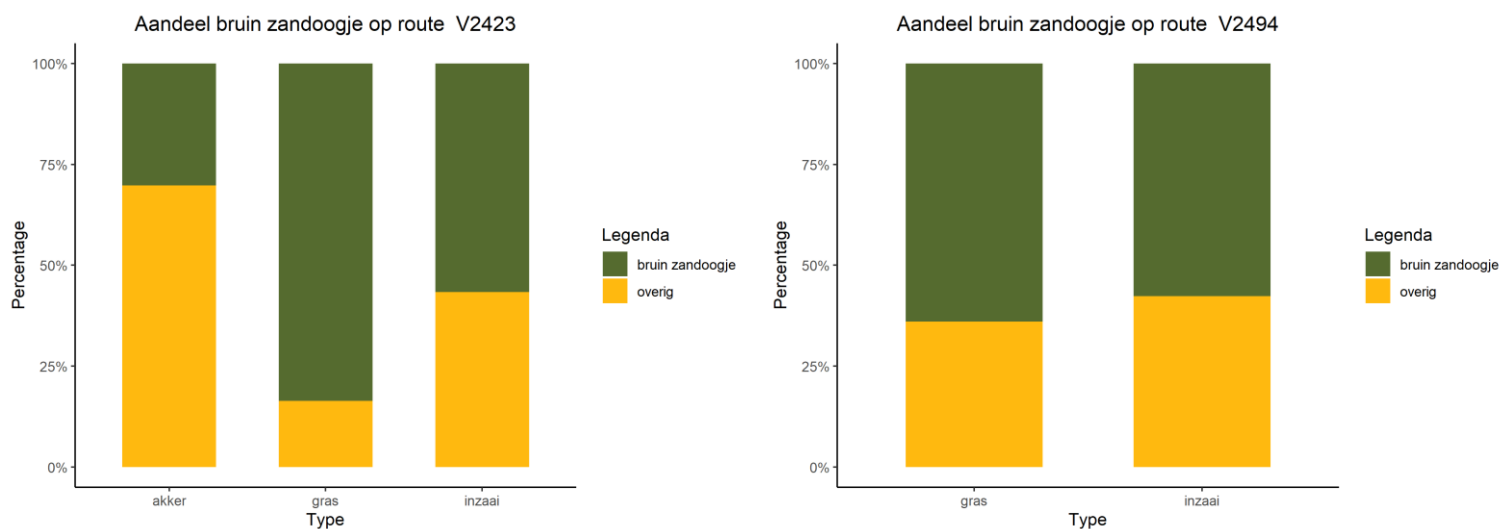
Soort	Aardhuisweg	Bijenveldje Gortel	Graslanden Niersen	Heemveldje Gortel	Heemveldje Niersen	Javaheide Paleispark	De Bieze - corridor	De Bieze - controle	De Vosselt - controle	De Vosselt - corridor	Soerense Hei - controle
atalanta		2	2		21			8	1		
bont zandoogje			1								
boomblauwtje	1					18	1				
bruin blauwtje*			2								
bruin zandoogje*	21	89	800	133	107						
bruine vuurvlinder		6	6	8	1						
citroenvlinder	3	8	6	2	13	4					
dagpauwoog	1	1	3	2	2	1		6		1	
gehakkelde aurelia					2	1					
groentje						94				2	
groot dikkopje*	17		5			6					
groot koolwitje		6	20	3							
heideblauwtje									3		
heivlinder							1				
hooibeestje*	1	22	127	57	13		4				2
icarusblauwtje*			3								
klein geaderd witje*					1						
klein koolwitje		1	9		19	4					
kleine vos			1			1					
kleine vuurvlinder*	18	6	23	4	12		9	4			1
koevinkje*			1								
zwartsprietdikkopje*		45		9	9						

Het bruin zandoogje is in de graslandpercelen nummer 1 (foto: Jan Overbeek)

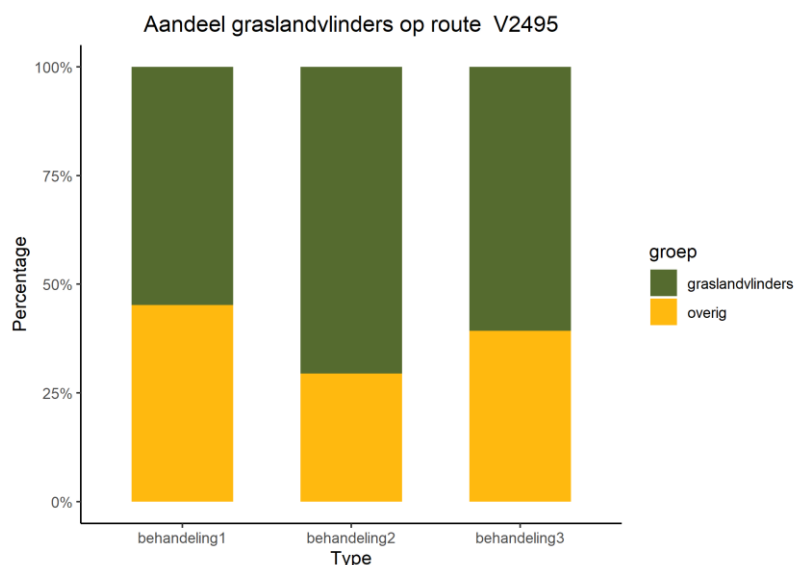
Twee van de dagvlinderroutes lopen deels door oorspronkelijke graslandpercelen en deels door recent met een bloemenmengsel ingezaaide percelen (Graslanden Niersen en Heemveldje Gortel). In 2017, na het eerste seizoen van tellingen, bleek

al dat er op de graslanden in Niersen een groot verschil was tussen de perceeltypen. In de ingezaaide delen was de diversiteit aan soorten groter, terwijl op de graslanden bijna uitsluitend bruin zandoogjes voorkwamen. Dat verschil is er nog steeds (afbeelding 8). Voor het Heemveldje in Gortel is deze vergelijking ook gemaakt, maar daar komen de verhoudingen tussen de verschillende typen percelen meer met elkaar overeen. Wel werden er op het Heemveldje in Gortel duidelijk meer soorten gezien in het ingezaaide deel (elf) dan in het grasland (vier).

Afbeelding 8: Het aandeel bruin zandoogje op de Graslanden in Niersen (V2423, links) en het Heemveldje in Gortel (V2494, rechts). Deze routes worden geteld vanaf respectievelijk 2017 en 2018.

Op het Heemveldje in Niersen is gewerkt met drie verschillende behandelingen. Verschillen in plantengroei zijn duidelijk te zien in het veld. Ook in het aandeel graslandvlinders zijn verschuivingen te zien tussen de behandelingen (afbeelding 9). De diversiteit is met 17 soorten het hoogst in behandeling 1, maar het aandeel graslandvlinders is hier juist het laagst. Behandeling 2 en 3 hebben respectievelijk 11 en 10 soorten.

Afbeelding 9: Het aandeel graslandvlinders op het Heemveldje in Niersen (V2495). Deze route wordt geteld vanaf 2018.

SNL-kartering Boswachterij Uddel

In Boswachterij Uddel is dit jaar een SNL-kartering gedaan. Van de resultaten en aanbevelingen is een uitgebreid verslag gemaakt (Hoek 2021).

Libellenroutes

Dit jaar werden twee libellenroutes geteld, bij de Wieselse Plas en in de Motketel. De resultaten van de routes staan in tabel 6.

Tabel 6a: De libellenroutes op Kroondomein Het Loo in 2020.

Nummer	Locatie	Geteld vanaf	Aantal bezoeken	Aantal soorten	Aantal exemplaren
1637	Wieselse Plas	2019	4	26	683
1686	Motketel	2019	8	10	304

Tabel 6b: De resultaten van de libellenroutes in 2020.

	Wieselse Plas	Motketel
azuurwaterjuffer	16	141
beekoeverlibel	1	103
bloedrode heidelibel	24	4
bruine glazenmaker	1	
bruine winterjuffer	29	
bruinrode/steenrode heidelibel		7
gewone oeverlibel	13	
gewone pantserjuffer	65	
glassnijder	6	
grote keizerlibel	5	6
grote roodoogjuffer	100	
houtpantserjuffer	1	
kleine roodoogjuffer	13	
koraaljuffer	18	3
lantaarntje	46	
metaalglanslibel	1	
paardenbijter		3
plasrombout	4	
platbuik		14
sierlijke witsnuitlibel	9	
smaragdlibel	9	
steenrode heidelibel	1	
variabele waterjuffer	101	
viervlek	21	9
vroege glazenmaker	8	
vuurjuffer	153	14
vuurlibel	7	
watersnuffel	30	
zuidelijke keizerlibel	1	

In de Motketel werden meer beekoeverlibellen gezien dan vorig jaar, op het hoogtepunt van de vliegtijd 43 exemplaren tijdens één bezoek. Het is daarmee, samen met de azuurwaterjuffer, de meest voorkomende soort langs de route. De andere soorten komen slechts in kleine aantallen voor. De bruine korenbout, een bijzondere waarneming vorig jaar, is dit jaar niet meer gezien.

De Wieselse Plas is bijzonder rijk aan libellen. Er zijn relatief veel soorten waargenomen waaronder verschillende zeldzaamheden. De sierlijke witsnuitlibel, een Habitatrichtlijnsoort die een kleine populatie heeft in de Wieselse Plas, is hiervan de meest opzienbarende. De metaalglanslibel en de zuidelijke keizerlibel werden dit jaar voor het eerst gezien.

6. Planten

Door de plantenwerkgroep van de KNNV zijn in 2020 de planten geïnventreiseerd in de Motketel en de Hertenkamp. Helaas is dit door coronamaatregelen en gezondheidsproblemen mindens intensief gedaan dan in andere jaren. Mossen en korstmossen werden dit jaar niet geïnventreiseerd.

Motketel

In de Motketel werden het orchideeënveld en de percelen rondom de Rode Beek geïnventreiseerd op de aanwezige plantengroei door de plantenwerkgroep van de KNNV, afdeling Epe-Heerde. Op het orchideeënveld werden 78 soorten gevonden. Bijzondere soorten waren rietorchis, moerasbasterdwederik, paarbladig goudveil, gevleugeld hertschooi en witte klaverzuring. De resultaten waren hier vergelijkbaar met die van vorig jaar. Rondom de Rode Beek lagen de aantallen soorten lager dan vorig jaar. Er werden 127 soorten aangetroffen. Bijzondere soorten waren hier onder andere koningsvaren, boswederik, rietorchis en paarbladig goudveil. Meer details over de inventarisaties en de groeiplaatsen zijn te vinden in het inventarisatieverslag (Boer, 2020a).

Hertenkamp

In de Hertenkamp werd dit jaar weer geïnventreiseerd en de resultaten werden vergeleken met die uit de jaren 2011-2018. Er werden in totaal 167 verschillende soorten geteld. Dit is lager dan in de voorgaande periode. Het is niet helemaal duidelijk of dat komt door een lagere waarnemersinspanning of door de droogte van de afgelopen jaren. De uitgebreide resultaten zijn te vinden in het verslag van de inventarisaties (Boer, 2020b).

De exoot watercrassula is nog steeds volop aanwezig in perceel 2 van de Hertenkamp (foto: Egbert de Boer)

7. Paddenstoelen

In Kroondomein Het Loo ligt nog één paddenstoelenplots uit het Meetnet Bospaddenstoelen (NEM) dat helaas dit jaar door omstandigheden niet is geteld. Komende jaren zal gezocht worden naar nieuwe paddenstoelentellers die het meetnet in Kroondomein Het Loo willen verstevigen. Wel is op de Dassenberg weer de jaarlijkse paddenstoelenexcursie gehouden, op zoek naar de kammetjesstekelzwam en andere bijzondere soorten.

Op de Dassenberg heeft op 26 oktober 2020 een paddenstoelenexcursie plaatsgevonden van de KNNV. Er zijn 67 soorten paddenstoelen aangetroffen, meest algemene soorten die vooral op dood hout voorkomen. Enkele bijzondere soorten die werden aangetroffen zijn de violette gordijnzwam, de roze knoopzwam, de valse teervlekkenzwam, de zwetende kaaszwam en de kammetjesstekelzwam. Dit zijn allemaal soorten die enkele tientallen jaren geleden nog zeer zeldzaam of zelfs onbekend waren in Nederland, maar nu steeds vaker waargenomen worden. Meer informatie over deze soorten op de Dassenberg is te vinden in een tweetal mooi samengestelde excursieverslagen (Knol 2020 & Londerman 2020).

Op zoek naar de kammetjesstekelzwam op de Dassenberg (foto's: Ruud Knol & Carolien Londerman)

8. Gebiedsinventarisatie Lage Veld

In 2020 is door verschillende vrijwilligers een gebiedsinventarisatie gedaan van het Lage Veld. Het doel van deze inventarisatie was om zoveel mogelijk soorten van zoveel mogelijk soorten in kaart te brengen.

Het Lage Veld is voormalige landbouwgrond die zo'n 25 jaar geleden is teruggegeven aan de natuur. Sindsdien heeft natuurontwikkeling plaatsgevonden en is het Lage Veld uitgegroeid tot een prachtig natuurterreintje. Afbeelding 10 toont een kaart van het gebied.

Afbeelding 10: Begrenzing van het Lage Veld, gelegen ten zuiden van Uddel.

Door de vrijwilligers zijn tijdens de veldbezoeken 256 soorten uit 18 soortgroepen waargenomen. Daarnaast heeft er een malaiseval gestaan om een beeld te krijgen van de insectenfauna. Nog niet alle soorten uit de malaiseval zijn al gedetermineerd, maar er is al een flinke lijst ontstaan. De soortenaantallen per soortgroep staan in tabel 7.

Tabel 7: Aantal waargenomen soorten per soortgroep in het Lage Veld.

Soortgroep	Aantal soorten
Bijen	44
Cicaden	2
Dagvlinders	20
Kevers	73
Libellen	23
Mossen en korstmossen	31
Nachtvlinders	49
Paddenstoelen	6
Planten	74
Reptielen en amfibieën	6
Spinnen	41
Sprinkhanen	22
Steenvliegen	1
Vliegen	105
Vogels	39
Wantsen	11

Wespen	59
Zoogdieren	8
TOTAAL	256

Bijzondere waarnemingen waren beenbreek en kamvaren, die in de beginjaren nog niet voorkwamen op het Lage Veld. Ook werd een kleine parelmoervlinder waargenomen. Meerdere waarnemingen in de omgeving en zelfs een paring doen vermoeden dat deze soort zich op Kroondomein Het Loo voortplant (Hoek 2021).

Wat opviel was dat er nauwelijks moeraswolfsklauw te vinden was. Vanwege de afgelopen twee droge jaren een achteruitgang van naar schatting 98%. Positief was dat de grote wolfsklauw nog steeds verspreid op de overgang droog/vochtig in het terrein voorkomt en ook de ingreep van het verwijderen van de bomen en struiken goed heeft doorstaan.

Kleine parelmoervlinder (foto: Jeannette Hoek)

9. Aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden aanbevelingen gegeven die zijn afgeleid uit de resultaten en/of ontleend aan de veldobservaties van de waarnemers.

Dassen

Voor het behoud van een gezonde, vitale dassenpopulatie is het gewenst om een aantal pvc-buizen aan te brengen in het raster bij diverse verlaten dassenburchten. In het bijzonder geldt dit voor de, nu helaas geheel verlaten, grote oude dassenburcht (minimaal 30 uitgangen!) bij De Hertenkamp. Deze burcht vertoonde in de periode 1994-1996 veel dassenactiviteit. De burcht wordt, hoewel nog steeds zeer gunstig gelegen t.o.v. oostelijk en zuidelijk gelegen uitgestrekte cultuurgronden (kernvoedselgebieden), hermetisch hiervan afgesloten door een zwartwildraster zonder “passeerbuisjes”. Hetzelfde geldt voor een aantal locaties bij de landbouwenclaves Niersen en Gortel en de bosrand bij Uddel. Dit verklaart ongetwijfeld een deel van de verlaten hoofdburchten. In een beperkt aantal gevallen is geconstateerd dat dassen toch door diep graven onder het raster zijn doorgelopen. Dit is een ongewenste situatie omdat dergelijke gaten uit kunnen dijen, waardoor ook wilde zwijnen deze gaan gebruiken (Vink 2020).

Rollekoot

Wat opviel in de Rollekoot is dat er terreindelen zijn met veel reliëf in de bodem en structuurvariatie in de vegetatie en terreindelen die vrij vlak zijn met lage jonge vegetatie. In de vlakke delen met jonge vegetatie (met name het zuidelijk en zuidwestelijk deel van het terrein) lijkt op vrij grote schaal beheerd te zijn in het verleden. Hierdoor is weinig dekking aanwezig voor reptielen. De tellers kijken graag in 2021 eens gericht naar welke locaties mogelijk verbeterd kunnen worden (eventueel samen met de boswachter), als ze een beter beeld hebben van de aanwezigheid en de verspreiding van de reptielen daar (pers. comm. Vince Ronde).

Aardhuisweg

De wildweide langs de Aardhuisweg, (voormalig) leefgebied van de bosparemoervlinder, was dit voorjaar weer enorm bemest. In combinatie met de droogte was hier voor vlinders niets te halen. Er werden geen bosparemoervlinders aangetroffen en ook de waardplant hengel werd niet gezien. Door langs de bosrand een bufferzone uit te sluiten van bemesting, kan deze locatie als leefgebied voor de bosparemoervlinder misschien nog behouden worden.

De wildweide langs de Aardhuisweg doet het leefgebied van de bosparemoervlinder geen goed (foto: Elma Suurland).

Dichtgroei geulen

Zowel de geul in de Motketel als de geul in perceel 4 in de Hertenkamp groeien steeds verder dicht. In de Motketel gaat het voornamelijk om lisdodde en andere moerasplanten, in de Hertenkamp onder andere om opslag van els. Dit heeft een negatieve invloed op libellen en lage kruiden. Door kleinschalig en gefaseerd vegetatie te verwijderen, ontstaat er weer meer ruimte voor deze soortgroepen.

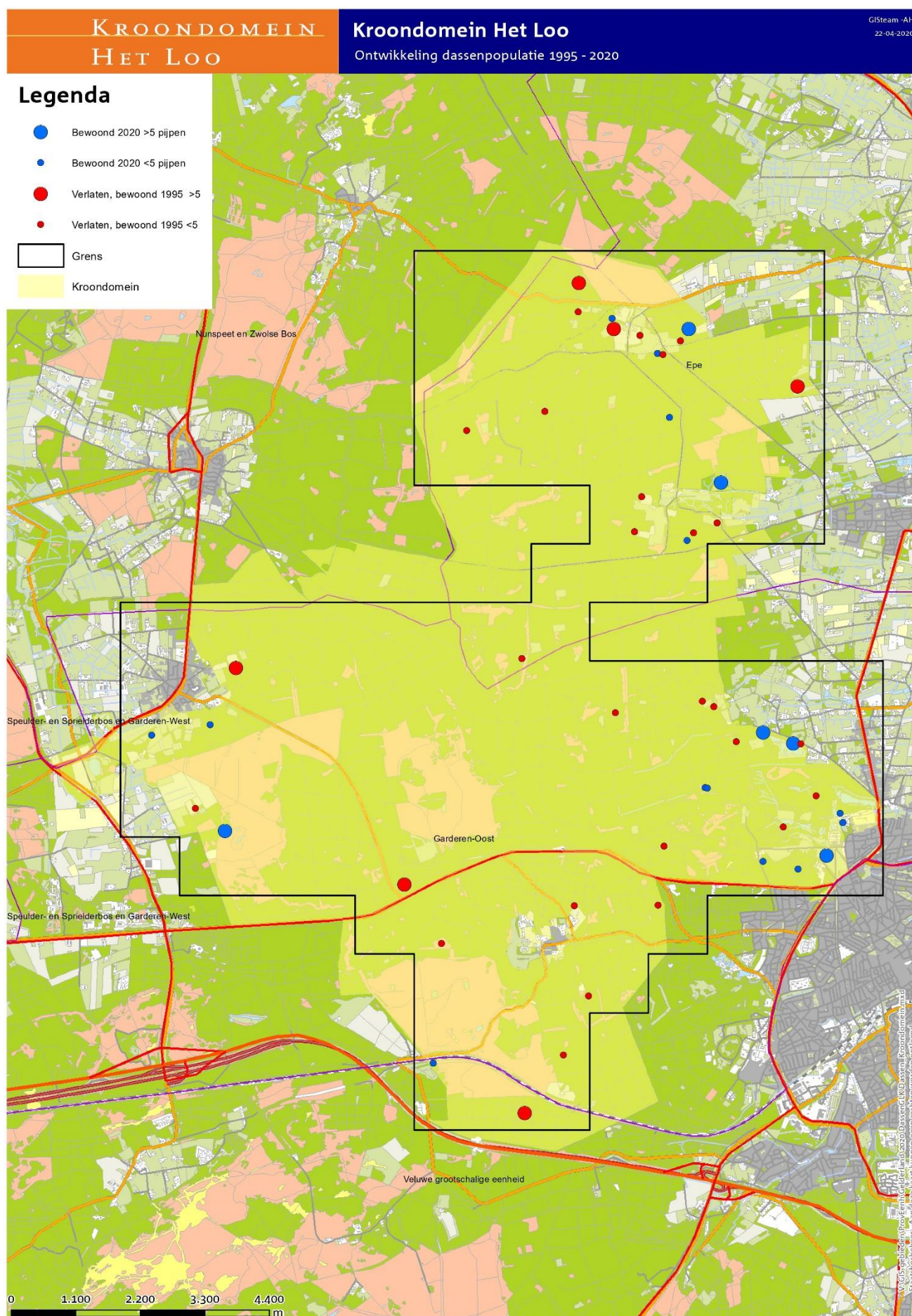
Recreatiedruk Gortelse Heide

Door de coronacrisis was het op de Gortelse Heide drukker dan andere jaren. De vaak loslopende honden en dwars door de hei struinende natuurliefhebbers (al dan niet in camouflagekleding) zijn een verstorende factor voor reptielen, vogels en rustend wild. Ook viel op dat de heuvel die dwars door het gebied loopt (doorkruist door het fietspad), aan de rechterkant van het fietspad steeds verder afkalft door de mensen die daar lopen/omhoog klimmen. Aan de linkerkant staat er boven op de heuvel een bordje met 'verboden toegang' en daar houden mensen zich redelijk goed aan. Deze staat niet bij/op de rechterheuvel, waardoor er zich vaak mensen op deze heuvel bevinden. Dit verstoort niet alleen de reptielen, maar hier rusten altijd enkele reeën en broeden enkele grondbroeders. Het is aan te bevelen om ook op de rechterheuvel en wellicht nog op enkele andere plaatsen rond de heide bordjes neer te zetten, om mensen het gebied te weren.

10. Overzicht van rapportages

- Boer, E. de (2020a). *Inventarisatie van percelen Orchideeënveld Motketel en Rode Beek (Kroondomein) 2020*. Plantenwerkgroep KNNV - afdeling Epe / Heerde, december 2020.
- Boer, E. de (2019b). *Inventarisatie van 4 percelen in de Hertenkamp (Kroondomein) 2020*. Plantenwerkgroep KNNV - afdeling Epe / Heerde, december 2020.
- Glas, G.H. (2020). *Inspectie in de winter 2019/2020 van vleermuiswinterkwartieren op Koninklijk Domein 't Loo te Apeldoorn*. Excursieverslag GHG/2020 - 09. Vleermuiswerkgroep Gelderland, Arnhem, februari 2020.
- Hoek, J. (2021). SNL-kartering dagvlinders, sprinkhanen en libellen van heideterreinen en akkers boswachterij Uddel. Jeannette Hoek, februari 2021.
- Knol, R. (2020). *Dood hout doet leven: een paddenstoelenverkenning in het Kroondomein*. December 2020.
- Londerman, C. (2020). *De Dassenberg, een prachtig paddenstoelengebied*. De Vier Jaargetijden, jaargang 2020, nummer 2. KNNV afdeling Apeldoorn.
- Vink, H. (2020). *Verslag inventarisatie dassenburchten Kroondomein Het Loo voorjaar 2020*. Stichting Das en Boom, voorjaar 2020.
- Radstake, Y. & P. de Koning (2020). *Reptielenonderzoek op de Gortelse Heide*. Werkgroep Adderonderzoek Nederland, december 2020.
- Wallis de Vries, M.F., Bokelaar, J., Bouwman, J.H., Oostermeijer, J.G.B. & Wynhoff, I. (2019). *Beschermingsplan Gentiaanblauwtje Gelderland: advies voor actuele leefgebieden*. Rapport VS2019.031, De Vlinderstichting, Wageningen.

Bijlage 1: Ontwikkeling dassenpopulatie 1995 – 2020

Bijlage 2: Verslag vogelplot Gortelsche Berg

Broedvogels van de Gortelsche berg in 2020.

Het onderzochte gebied (109,6 ha) "De Gortelsche berg" is een heideterrein ten noorden van Gortel. Midden over de heide ligt van west naar oost een enkele meters hoge zandrug. Aan de zuidkant van de heide ligt de weg tussen Emst en Vierbouten (Oranjeweg/Vierhouterweg). Langs deze weg loopt een fietspad wat -vooral met mooi weer- druk gebruikt wordt. Naast recreatieverkeer is er over de weg ook het nodige woon/werk verkeer. Over de heide loopt van (ongeveer)noord naar zuid een verhard fietspad naast een zandweg. Het fietspad wordt veel recreatief gebruikt en bovendien ook door (groepen) scholieren die scholen in Apeldoorn bezoeken. Aan de oostkant van de heide loopt ook een fietspad dat aan het einde van de hei afbuigt richting Emst/Epe. Dit pad wordt vooral recreatief gebruikt. Langs de hei loopt verder een onverhard wandelpad en langs de zuid- en oostkant een ruiterspad. Vlak bij Gortel is een parkeerplaats waar gedurende hete seizoenen een

ijswagen staat die veel klanten trekt. Zeker in het afgelopen (corona) jaar was het vaak behoorlijk druk op de heide. De vaak loslopende honden en dwars door de hei struinende natuurliefhebbers (al dan niet in camouflagekleding) zijn een verstorende factor. Ik heb de indruk dat de recreatiedruk in dit corona jaar aanzienlijk hoger was dan andere jaren.

Het terrein zelf is open heide terrein met verspreid staande dennen en berken. Wild uit de omliggende bossen is in de vroege ochtend regelmatig te zien op de heide. Oostelijk van het terrein liggen een grote veehouderij (varkens) en een boomkweker. Ten zuiden ligt het buurtschap Gortel.

Inventariseren

Tijdens het broedseizoen in 2020 heb ik voor de derde keer de broedvogels op de Gortelsche berg geïnventariseerd, eerder deed ik dat al in 2014 en 2015. Bij bezoeken aan het gebied in de jaren na

2015 was me opgevallen dat er hier en daar ingrepen in het landschap werden gedaan. Er is een raster verwijderd, (niet zo interessant voor vogels) er zijn bomen verwijderd en op verschillende plaatsen is de hei geplagd en zijn schapen ingezet voor begrazing. Afgezien van dit menselijk ingrijpen hebben we ook een aantal erg droge en warme jaren gehad waarbij de natte delen van het terrein lange tijd helemaal droog stonden.

Op twee verschillende dagen heb ik 1 en later twee leger helikopters gezien die laag over vlogen, een tijd rondvlogen, bleven hangen en landden op de hei. Dat ik dit toevallig zag op twee momenten dat ik er was betekent dat er mogelijk vaker geoefend werd.

Broedvogels.

Soort	2014	2015	2020
Boomleeuwerik	5	1	5
Boompieper	24	22	20
Geelgors	10	11	3
Gekraagde Roodstaart		2	
Grasmus		3	
Graspieper	4	5	4
Grote Bonte Specht	1	1	3
Kneu	4		1
Koekoek		2	2
Kuifmees			1
Nachtzwaluw	6	1	5
Raaf	1		
Roodborst			1
Roodborsttapuit	17	15	9
Veldleeuwerik	9	9	13
Zwarte Specht			1
Zwartkop			3

In het overzicht (van een deel van de getelde vogels) zijn veranderingen te zien in de aantallen vogels. De achteruitgang bij de geelgors is opvallend. Afgezien van de vogels in bijgaand overzicht zijn er nog andere gespot met als meest opvallende een tapuit paar. Ik had al enkele keren een tapuit man gezien maar dhr. Huttinga heeft op een andere locatie op de hei een paar gespot. (dank voor de foto's) Gezien de tijd van het jaar (rond eind maart) waarschijnlijk doortrekkers maar toch vermeldenswaard.

